

АНТИЧНЫЕ СТАТУЭТКИ И ПРОИЗВЕДЕНИЯ БЕССАРАБСКОГО СКУЛЬПТОРА МОИСЕЯ КОГАНА

Тудор Ставилэ*

Ключевые слова: *Моисей Коган, скульптура, колония художников в Байя-Маре, неоклассический стиль, керамика, терракота, античные мотивы*

Kulcsszavak: *Moissey Kogan, szobrászat, nagybányai művésztelep, neoklasszicista stílus, kerámia, terrakotta, antik motívumok*

Тудор Ставилэ

Античные статуэтки и произведения бессарабского скульптора Моисея Когана

Моисей Коган родился 24 мая 1879 г. в Оргееве и умер 3 марта 1943 г. в концентрационном лагере Освенцим. В 1903 г. он поступает в Королевскую академию изобразительных искусств в Мюнхене, работает в мастерской скульптора Вильгельма фон Рюманна, участвует на выставках с произведениями, выполненными в бронзе и терракоте. Его работы экспонируются в музеях и галереях Мюнхена, Бремена, Эссена и Халле. В 1910 г. он переезжает во Францию, где, при поддержке О. Родена и А. Майоля, принимает участие в парижских выставках. Его рельефы украшают «Образцовую фабрику», спроектированную Вальтером Гропиусом для Кёльна (1914). Среди его друзей фигурируют знаменитые художники и искусствоведы (В. Кандинский, А. Явленский, М. Шагал, К. Брынкуш, К. Уит, А. Брекер), а также меценаты (К. Э. Остхауз, А. Флехтхайм, Х. Виегерсма, М. Зауерландт). Произведения М. Когана хранятся сегодня в различных музеях и галереях мира – в Хагене, Кёльне, Париже, Амстердаме, Сан Франциско, Мюнхене и т.д. Его работы носят черты неоклассического стиля с различными вариациями античных и архаичных форм, представляя собой оригинальный и неожиданный подход в европейском искусстве XX столетия.

Tudor Stavilă

Moissey Kogan besszarábiai szobrász antik stílusú kislasztikai és egyéb alkotásai

Moissey Kogan 1879. május 24-én született Orgejevben és 1943. március 3-án halt meg az auschwitz-i koncentrációs táborban. 1903-ban felvételt nyert a müncheni Királyi Képzőművészeti Akadémiára, dolgozott Wilhelm von Rümán szobrászműhelyében, bronzból és agyagból készült munkáival pedig kiállításokon is szerepelt. Alkotásait müncheni, brémai, esseni és hallei múzeumokban és galériákban is kiállították. 1910-ben Franciaországba ment, ahol Auguste Rodin és Aristide Maillol jóvoltából párizsi kiállításokon vehetett részt. Az ő domborművei díszítik azt a mintafabrikát (Musterfabrik), amelyet Walter Gropius egy 1914-es kölni kiállításra tervezett. Barátai között híres művészeket és művészettörténészeket (Vaszilij V. Kanyinszkij, Alekszej G. Javlenszkij, Marc Chagall, Constantin Brâncuși, Karl With, Arno Breker), illetve mecénásokat is (Karl Ernst Osthaus, Alfred Flechtheim, Hendrik Wieggersma, Max Sauerlandt) találhatunk. Moissey Kogan alkotásai ma a világ különböző részein található múzeumokban és galériákban lelhetők fel, többek között Hagenben, Kölnben, Párizsban, Amszterdamban, San Franciscóban, Münchenben, stb. Művei az antik és archaikus formák különféle variációival kiegészített neoklasszicista vonásokat hordoznak, olyan szemléletmódot tárva elénk, amely a 20. századi Európa művészetében eredetinek és szokatlannak hatott.

* Центр искусствоведения Института культурного наследия, Академия наук Республики Молдова / A Moldáv Tudományos Akadémia Kulturális Örökség Intézetének Művészettörténeti Központja. MD-2001, mun. Chișinău, Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, isaasm@asm.md

На протяжении многих веков проблемы изучения археологии и истории искусства составляли единое целое, поскольку основной базой для исследований являлись произведения искусства. В истории мирового искусства хорошо известно, какую роль сыграли археологические открытия Генриха Шлимана и Артура Эванса, которые затем были исследованы искусствоведами Даниелом Шредером и Сильвией Л. Горвиц. Примеров подобного сотрудничества можно привести немало.

Кроме того, археологические артефакты преобразовывали и изменяли основные тенденции в мировом искусстве, составляя основу для многочисленных стилей и направлений, как это было с европейским классицизмом, основой которого стали открытия античных городов Помпеи и Геркуланум.

Немаловажное значение имело и то влияние, которое оказывали произведения искусства прошлого на творчество художников конца XIX – начала XX вв. Одним из приемников подобных веяний является французский скульптор бессарабского происхождения Моисей Коган.

Его жизненный и творческий путь характерен для многих бессарабских художников начала XX в., однако, на его долю выпал весьма трагичный конец жизни. Моисей Коган родился 24 мая 1879 г. в Оргееве и умер 3 марта 1943 г. в концентрационном лагере в Освенциме (HENKEL 2002, 171). В 1897 г. он приезжает в Одессу для изучения химии, но уже через год мы находим его среди участников Летней школы / Колонии Шимона Холлоши в Байя Маре (ALEXA 2007, 6). Занятия в школе Холлоши он продолжает и в 1899 г. Благодаря поддержке старшего брата Шнеера Когана, в 1903 г. Моисей уезжает в Мюнхен и поступает в Королевскую академию изобразительных искусств. Его имя встречается среди студентов скульптора Вильгельма фон Рюманна, он зачислен на курс 13 мая под номером 02613. В каталоге «200 Jahre Akademie der bildenden Künste München» (KATALOG 2008, 250) Моисей Коган упоминается среди участников Летней школы в Байя Маре Шимона Холлоши, который также являлся выпускником Академии (1878–1882). Его учеба в Академии продолжается всего три месяца, затем его имя фигурирует на выставках, в музеях и галереях Мюнхена, Бремена, Эссена

Рис. 1

1. kép

A régészeti és művészettörténeti kutatás problémái sok évszázadon keresztül egy közös kérdéskört alkottak, mivel mindkét tudományág alapvető forrásbázisát a művészeti alkotások adták. Az általános művészettörténetből jól ismert Heinrich Schliemann és Arthur Evans feltárásainak jelentősége, amelyek anyagát később Daniel Schröder és Sylvia L. Horwitz művészettörténészek is vizsgálták, de a két tudományág hasonló együttműködésére még számos további példát lehetne említeni.

A régészeti műtárgyak befolyásolták és átformálták a világi művészet alapvető tendenciáit, lefektetve a később nagy számban kialakuló művészeti stílusok és irányzatok alapjait, például az európai klasszicizmusét, amelynek kezdetét két antik város, Pompeii és Herculaneum felfedezése jelentette.

Ezenkívül a különböző történelmi korszakok művészeti alkotásai is jelentős hatást gyakoroltak a századforduló művészeinek munkásságára. Az így kialakuló művészeti irányzatoknak volt egyik

Рис. 2
2. kép

и Халле. Он дебютирует с произведениями, выполненными в бронзе и терракоте.

В 1910 г. Коган переезжает во Францию, где, при поддержке Огюста Родена и Аристида Майоля, принимает участие в парижских выставках (ARONSON 1963, 250). Его рельефы украшают «Образцовую фабрику» (1914), спроектированную Вальтером Гропиусом для Кельна (SHINER 2003, 114). Женится он в 1913 г. на Нини

мүвелője a besszarábiai születésű francia szobrász, Moiséy Kogan.

Életútja és alkotói pályafutása párhuzamot mutat sok más, 20. század eleji besszarábiai művészével, az ő élete azonban igencsak tragikus véget ért. Moiséy Kogan 1879. május 24-én született az Orosz Birodalomhoz tartozó Orgejevben (ma: Orhei, Moldova) és 1943. március 3-án halt meg az auschwitzi koncentrációs táborban (HENKEL 2002, 171). 1897-ben Odesszába ment kémiát tanulni, de az 1898-as év már Nagybányán találja Hollósy Simon nyári iskolájában, az ún. művésztelepen (ALEXA 2007, 6). Itteni tanulmányait 1899-ben is folytatta. Segítő bátyja, Schneier, románosan Şneer Kogan jóvoltából Moiséy 1903-ban Münchenbe utazott, ahol felvették a Münchener Királyi Képzőművészeti Akadémiára (Königliche Akademie der Bildenden Künste München). Nevével Wilhelm von Rümman szobrász tanítványai között is találkozhatunk, a május 13-i alkalomkor ő volt a 02613 számú diák. A *200 Jahre Akademie der bildenden Künste München* című katalógusban (KATALOG 2008, 250) Kogant az akadémiát elvégző (1878–1882) Hollósy Simon nagybányai nyári iskolájának résztvevői között említik. Hollósyval ellentétben Kogan mindössze három hónapig tanult ott, neve ezután különböző müncheni, brémai, esseni és hallei múzeumokban és galériákban szervezett kiállításokon bukkant fel, ahol bronz és terrakotta alkotásaival mutatkozott be a nagyközönségnek.

1910-ben Franciaországba költözött, ahol Auguste Rodin és Aristide Maillol támogatásának köszönhetően párizsi kiállításokon vehetett részt (ARONSON 1963, 250). Az ő domborművei díszítik azt a mintázemet (Musterfabrik), amelyet Walter Gropius tervezett egy 1914-es kölni kiállításra (SHINER 2003, 114). 1913-ban Kogan feleségül vette Léonie (Nini) Bickelt. Két gyermekük született, akiknek besszarábiai hangzású neveket adtak: Leano / Lyano (1916) és Jane / Théano (1920) (SHINER 2003, 223–227).

Kogan kétszer tért vissza Besszarábiába, először 1914-ben, nem sokkal az első világháború kitörése előtt, majd 1933-ban. Második látogatásakor részt vett a Besszarábiai Képzőművészeti Társaság kiállításán. Olga Plămădeală visszaemlékezéseiből kiderül, hogy a szobrász összebarátkozott Alexandru Plămădealăvel, akinek portróját is elkészítette. Az

Рис. 3
3. kép

Бикел, от которой у них рождается двое детей, названных на бессарабский лад Ляно (1916) и Жан (1920) (SHINER 2003, 223–227).

Моисей Коган посещает Бессарабию дважды – в канун первой мировой войны (1914) и в 1933 г. Здесь он участвует в выставке Общества изящных искусств Бессарабии. Из воспоминаний Ольги Плэмэдялэ мы узнаем, что, подружившись с Александром Плэмэдялэ, французский скульптор выполнил его портрет, который выставлялся на вернисаже Общества изящных искусств в 1933 г., а затем был передан в Национальный художественный музей города Кишинёв, где и хранится по сей день (Плэмэдялэ 1965, 80).

Его произведения, выполненные в гравюре, терракоте и бронзе, представляют всю разносторонность творческих поисков художника. Для нашей же темы основным является связь его скульптур с изделиями античных танагрских мастеров, чье влияние отчетливо проявляется в скульптуре малых форм.

alkotást 1933-ban a Képzőművészeti Társaság kiállításának megnyitóján állították ki, később pedig bekerült mai őrzési helyére, a chişinăui Nemzeti Szépművészeti Múzeumba (PLĂMĂDEALĂ 1965, 80).

Művei, amelyek között metszeteket, illetve terrakotta- és bronzszobrokat egyaránt találunk, jól mutatják Kogan útkeresésének sokoldalúságát. Jelen tanulmány szempontjából azonban az az igazán lényeges kérdés, hogy szobrai milyen kapcsolatban állnak az antik tanagrai mesterek alkotásaival, akiknek hatása egyértelműen megmutatkozik kisplasztikáin.

Fontos kiemelni, hogy alapvetően kisplasztikákat készített, amelyeknek egyetlen témája a fiatal női akt ábrázolása. Ezeket a szobrocskákat harmonikus kontúrvonalak és lekerekített formák jellemzik. Jellegzetes bájuk és kifinomultságuk miatt ezekre az alkotásokra a tanagrai terrakotta szobrok felelevenítéseként szoktak tekinteni. Ezzel kapcsolatban megemlíthetjük a hasonló hagyományok alapján dolgozó német szobrászt, Adolf von Hildebrandot és az általa követett esztétikai alapelveket, amelyek az antik görög művészet öröksége felé irányultak (ZANGS–FITSCHEN 2002, 115).

A tanagrai szobrocskák nem csak esztétikai színvonalukkal irányították magukra Kogan figyelmét, hanem sajátos készítéstechnikájukkal is. A 20. századi szobrászatban elsők között ő használt terrakottát, újjáélesztve annak antik technikáját. A szobrocskák agyagból való megformálásának folyamata megegyezik a bronzszobrok készítésével, amelynek során az agyagmodellt gipsszel borítják be, és miután ez megszáradt, létrejön a szobor öntőmintája. A két szimmetrikus félből álló öntőmintát használva kapjuk meg a szobor végső formáját. Kogan ezt a végső formát az öntőminta részletes kidolgozásával, majd az öntés után az anyagfelesleg eltávolításával érte el.

Ezzel a technikával kezdetben még meglehetősen kiforratlan műveket alkotott, például a ma Hamburgban (Museum für Kunst und Gewerbe) található egyedi, kisméretű szobrocskát, az *Aktot* (1910), vagy az ehhez hasonló, szintén ebből az időszakból származó domborművet, a *Három meztelen lányt*, amely 2009 decemberében a Hauswedell & Nolte aukcióján került eladásra. Később sikerült tökéletesítenie ezt a technikát, ami eredetiséget kölcsönzött munkáinak és híressé tette őt. A dombormű

С самого начала необходимо уточнить, что основные образцы его скульптур относятся к малым формам произведений и придерживаются определенного сюжета – обнаженной юной женской фигуры. Эти статуэтки характеризуются гармоничной контурной линией и округлой пластической форм. Благодаря своеобразной грации и тонкости, работы воспринимаются как возрождение традиций терракотовых статуэток из Танагры. В этой связи можно упомянуть подобную традицию у немецкого скульптора Адольфа фон Гильдебранда и его эстетические принципы, ориентированные на наследие античного искусства Греции (ZANGS–FITSCHEN 2002, 115).

Танагрские статуэтки привлекли внимание М. Когана не только благодаря своим эстетическим качествам, но и своеобразной технологии их изготовления. Он был среди первых художников XX в., который использовал терракоту для создания скульптур и который воспроизводил античную технику ее производства. Процесс моделирования статуэток из глины соответствует процессу создания бронзовой скульптуры, где глиняная модель покрывается гипсом, при высыхании которого получается муляж модели в негативе. Разделенный на две симметричные части, этот муляж используется для отливки скульптуры. В случае М. Когана, скульптор дорабатывает «негатив», и, удаляя излишки материала, он добивается цельности и обобщенности формы.

Эта техника, еще достаточно аморфная в начале его творчества, просматривается по редкой миниатюрной статуэтке *Ню* 1910 г., хранящейся в Museum für Kunst und Gewerbe в Гамбурге и по аналогичному рельефу *Три обнаженные девушки* этого же периода, проданному на аукционе Hauswedell & Nolte в декабре 2009 г. Она будет усовершенствована и придаст творчеству Моисея Когана оригинальность и определенную известность. Три фигуры на рельефе включены в прямоугольную композицию, лишённую пространства, они расположены компактно и симметрично по отношению к центральной оси. И если с технической точки зрения использованы традиции танагрских статуэток, то с точки зрения темы и ее отражения присутствуют влияния произведений Сандро Боттичелли или неоклассициста Доминика Энгра.

Рис. 4

4. kép

három alakját egy téglalap alakú kompozícióban helyezte el szorosan egymás mellett, kompakt és tengelyesen szimmetrikus elrendezésben. Készítéstechnikai szempontból a tanaграi hagyományokat követte, az ábrázolt téma tekintetében viszont Sandro Botticelli vagy a neoklasszicista Dominique Ingres műveinek hatása figyelhető meg.

A szobrász ezen első munkáit még egyfajta szögletesség, illetve szűk kompozíciós tér jellemzi, de éppen ezekben a korai alkotásaiban kezdett kialakulni Kogan jellegzetes stílusa, amelyet a későbbiekben továbbfejlesztett és tökéletesített. Ez az egyedi jellegzetesség az, ami kiemeli munkáit a 20. század első felének európai szobrászati alkotásai közül. Kogan egyébként Amedeo Modigliani portréfestészetének újításai és Constantin Brâncuși szobrászata iránt sem maradt közömbös. Az antik művészet is érdekelte, amelynek esszenciája a kar nélküli, töredékes állapotban fennmaradt szobrokban is megtalálható, mint például a híres milói Vénuszban,

Этим первым работам скульптора еще свойственна некоторая угловатость форм, включенность в узкое композиционное пространство. Но именно в этих первых работах создается своеобразная стилистическая манера скульптора, которую он будет развивать и совершенствовать. Благодаря именно этой индивидуальной особенности, работы М. Когана выделяются среди произведений европейских скульпторов первой половины XX в. В добавление к сказанному, скульптор не остается равнодушным к достижениям портретной живописи Амедео Модильяни и произведениям Константина Брынкуш. Его волнует и античное искусство, дух которого сохраняется и в различных фрагментированных фигурах без рук, как, к примеру, в знаменитых Венере Милосской или Нике Самофракийской. Кроме того, трактовка образов, лишенных конкретных, индивидуальных черт подобна женским античным божествам. Как художественное направление в искусстве первой половины XX в., произведения М. Когана не включаются в рамки импрессионистических поисков Огюста Родена, они ближе к экспериментальным по стилю работам Аристида Майоля и Антуана Бурделя. Произведения этих мастеров объединяет стремление обобщить и отбросить в скульптуре мелкие детали, моделируя обобщающие образы, цельные по смыслу и форме.

В разное время М. Коган занимается гравюрой, медальерным искусством, монументальной скульптурой, но произведениям из терракоты всегда отдает предпочтение. Самые известные из сохранившихся скульптур, выполненные в керамике, относятся к 1927 г. Одной из них является *Сидящая обнаженная*, выставленная на аукцион в Амстердаме посредством Galerie Vömel из Дюссельдорфа. В этом произведении скульптор представляет свое понимание грациозности и идеальных пропорций античных греков. В скульптуре не беспокоит отсутствие рук и ног, как и в античных работах, основное внимание сконцентрировано на моделировании текучести линий, на простоте позы и на создании идеального женского образа.

Подобная модель стала доминирующей в творчестве мастера. Он повторяет ее в различных скульптурах этого времени, как, например,

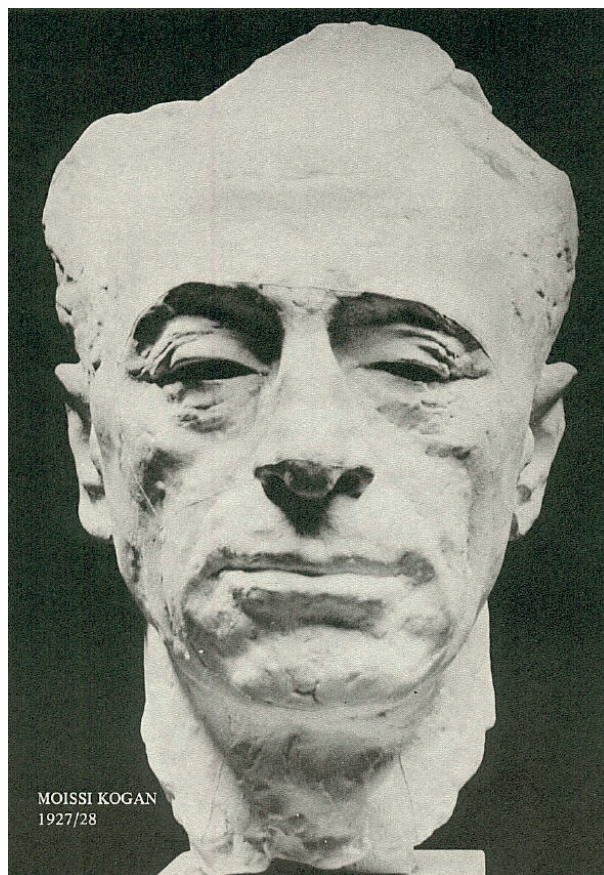

Рис. 5

5. kép

или а Сзamoтhракéи Никéбэн. А конкрет, егyеди вонáсокáт нéлкүлöзö алакóк áбрáзолáсмóдjúк тeкintетéбэн аз óкори нöи истeнсéгeкрe хасонлítанак. Kogan alkotásai a 20. század első felének művészeti irányzatai közül nem igazán illeszkednek az Auguste Rodin által is képviselt impresszionizmus keretei közé, hanem inkább az Aristide Maillol és Antoine Bourdelle munkáira jellemző kísérletező stílushoz állnak közelebb. Ők a szobrok finom részleteinek leegyszerűsítésére és elhagyására törekedtek. Ezzel olyan általános modelleket alkottak, amelyek a gondolati háttér és a forma szempontjából homogének.

Kogan több műfajban is alkotott: foglalkozott metszetkészítéssel, éremművészettel és monumentális szobrászattal is, de mindvégig a terrakottaművészet volt számára az elsődleges. Fennmaradt kerámiamunkái közül a leghíresebbek 1927-ben készültek. Ezek közül az egyik az *Ülő női akt* című munkája, amelyet a düссeldorfi Galerie Vömel közvetítésével bocsátottak aukcióra Amszterdamban. Ebben az alkotásában saját értelmezése sze-

Рис. 6
6. kép

в другой *Сидящей обнаженной* из Гаагского Gemeentemuseum (1920–1930), или в скульптуре из Амстердама *Обнаженная на коленях* (1927), а также в аналогичной работе 1933 г., появившейся на Van Ham Achenbach Art Auction (SCHEUR 1934, 30).

Влияние античной скульптуры можно проследить по многим другим произведениям скульптора, как например, в терракотовом бюсте *Молодой девушки*, в рельефе *Утренний туалет* (1927, 1928, Амстердам), в *Сидящей девушке* и в *Подружках* (1933, Museum Ludwig, Кельн).

Самым характерным для портретных скульптур художника, являвшимся и своеобразной моделью, был бюст *Молодой девушки* из Амстердама. Это обобщающий образ, передающий одновременно смысл идеала и символы античного и современного миров посредством правильной линии профиля и подчеркнутых тенью изгибов бровей удлиненного лица, обрамленного декоративными, стилизованными прядями волос.

Характерной особенностью работ скульптора этого периода является материал и технология изготовления произведений, большинство из которых выполнено в терракоте – пример уникальный в европейском межвоенном искусстве. Глина с ее своеобразной пористой структурой передает особую пластичность формы, которая недоступна камню, гипсу или мрамору.

rint ábrázolta az antik görög művészetre jellemző kecsességet, bájt és ideális testarányokat. A szobor szemlélésekor az antik darabokhoz hasonlóan itt sem zavaró a kezek és lábak hiánya – a figyelem alapvetően a dinamikus körvonalakra, az egyszerű testtartásra és az ideális női alak ábrázolására irányul.

Kogannál egy ilyen modell vált meghatározóvá, amely a szobrász ezen időszakának több alkotásában is visszaköszön, például egy másik *Ülő női aktban* a hágai Gemeentemuseumból (1920–1930), az amszterdami *Térdelő női aktban* (1927), vagy egy erre hasonlító 1933-as alkotásában, amely a Van Ham Kunstauktionen nevű művészeti aukciósház Achenbach Art Auction nevű aukciójában tűnt fel (SCHEUR 1934, 30).

Az antik szobrászat hatását Kogan sok más alkotásán is megfigyelhetjük, pl. a *Fiatal leány* terrakotta mellszobron, a *Reggeli toalett* című domborművön (1927, 1928, Amsterdam), valamint az *Ülő leány* és a *Barátnők* (1933, Museum Ludwig, Köln) című munkáin.

Kogan portrészobrai közül a legjellegzetesebb mű egy sajátos modell, a *Fiatal leány* mellszobra Amszterdamból. Ez egy összetett alkotás, amely a szabályos profilvonallal, illetve a stilizált hajfürtökkel körbevett hosszúkás arc ívelt szemöldökének kiemelésével az antik és kortárs világ ideálját és szimbólumait egyaránt megjeleníti.

A szobrász alkotásainak különlegességét ebben az időszakban a felhasznált anyag és a készítés-technika adta. Munkáinak nagy részét – a két világháború közötti Európában egyedülálló módon – terrakottából készítette. Az agyag a maga sajátos, porózus szerkezetével olyan különleges plaszticitást ad, amit kővel, gipsszel vagy márvánnyal nem lehet elérni. Kogant nyilvánvalóan emiatt hívta meg 1937-ben a tekintélyes londoni Brygos Gallery, hogy egy egyéni kiállításon mutassa be terrakotta szobrait. A kiállításról katalógus is készült (KOGAN 1937, 46).

Amint azt korábban már említettük, műveinek alaptémája a meztelen női test volt, ezt ábrázolta nem szokványos alkotásain, folyamatos fejlődésben tartva modelljét. Alkotásaiban Kogan a fiatalság és a 20. századi esztétikai értékek kifejező ábrázolására törekedett. A meztelen test felületén finoman vibráló árnyékokkal kiemelt emberi alak hullám-

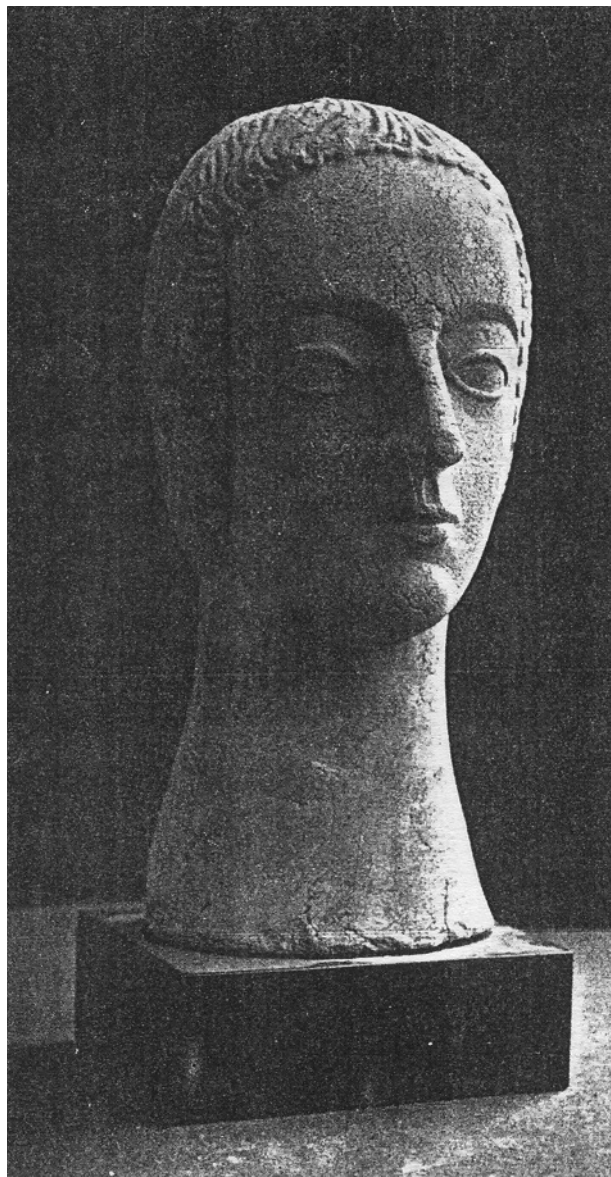

Рис. 7
7. kép

Очевидно, именно поэтому Моисей Коган приглашен в 1937 г. престижной Лондонской Галереей Бригос для персональной выставки своих терракотовых скульптур. Издан и каталог работ (KOGAN 1937, 46).

Обнаженное женское тело было основным сюжетом произведений скульптора, отраженных в образах, лишенных обыденности, представляя свою модель в постоянной эволюции. Мастер исполнил и придал выразительности изображения образам, посвященным молодости и воплощению эстетических ценностей XX в. Волнистый ритм формы, подчеркнутый легкими нюансами

зю динамизмуса és a könnyű, kecses mozdulatok együttes hatása artisztizmust és költőiséget kölcsönöz a kortársakat elbűvölő és általuk nagyra értékelt alkotásoknak.

Kogan szobrászatának további jellemzője műveinek kamarajellege, egy olyan stílus, amely jól illik a kisplasztikákhoz. Munkái az ókori görög művészet által megalkotott arányok és dekoratív formák alkalmazása révén kapcsolódnak a tanagrai szobrocskákhoz. Ezenkívül az ábrázolásokban megfigyelhető szinkretizmus és a dekoratív formák miatt Kogan művei a bennük megfigyelhető folytonosságot tekintve Aristide Maillol és Antoine Bourdelle munkásságához is közel állnak. Életművének fontos részét képezi sajátos stílusú ábrázolásmódja is, amely egyedülálló volt a 20. században. A meghatározó művészeti irányzatok és az egzotizmus hatására az afrikai szobrászat archaikus formái, illetve az orosz ikonfestészetre és a japán metszetekre jellemző elemek is megjelentek ábrázolásmódjában.

Kogan a Franciaországban, Németországban és Hollandiában eltöltött évtizedek alatt a kiállításokon kívül tanítással is foglalkozott: 1910 és 1914 között düsseldorfi műhelyében tanult szobrászatot és kerámiaművességet a későbbi német szobrász, Will Lammert. Rajta kívül 1910-ben Milly Stegert is növendékei között találjuk. Az ő stílusában megfigyelhető mesterének erőteljes hatása (HOBERG–FRIEDEL 1999, 358–363).

Párizsi éve alatt Kogan egy másik német művésszel, Wilhelm Lehmbruckkal is kapcsolatba került, aki az ő hatására fordult komolyabban a szobrászat felé. Barátok lettek és Kogan bevezette őt a francia szobrászok világába, elvitte a Rue de Dantzig 2. szám alatt található műhelyekbe, és a német a Café du Dôme törzsvendége lett. Kogan bemutatta őt Constantin Brâncușinak, Auguste Rodinnek és Alexander Archipenkónak is. Később Arno Breker is Kogan műhelyében tanult (1927–1928), aki gipszből elkészítette mestere mellszobrát. Ez ma a Köln melletti Bodenstein Castle-ben (Schloss Nörvenich) működő Európai Művészet Múzeumában (Museum Europäische Kunst) található meg (GÖTTE et al. 2002, 147). Kogan hatása ezenkívül holland tanítványai, például Frits van Hall, Jan Havermans és Jan Meefout munkáin is megfigyelhető (KOOPMANS 2003, 16–23).

теней, вибрирующих на плоскости обнаженного тела с легкими грациозными движениями, придает произведениям Моисея Когана артистизм и поэтичность. Его скульптурам присущи черты, которые ценились и которыми восхищались его современники.

Еще одно качество, характерное для творчества художника заключается в камерности его произведений, в жанре, который относился к категориям форм «малого искусства». Он также приближает художника к танагрским статуэткам, с соответствующими пропорциями и декоративностью форм, созданными античными греками. С другой стороны, благодаря синкретизму образов и декоративности форм, скульптура М. Когана близка по трактовке художественного ряда творчеству французских скульпторов Аристида Майоля и Антуана Бурделя. Немаловажную роль сыграло в его творчестве и наличие собственной стилистической манеры выражения, неповторимой на протяжении всего столетия. При соответствии основным художественным направлениям, в его манере сливались мотивы архаичных форм африканской скульптуры, экзотизма русской иконы и японской гравюры.

На протяжении десятилетий, проведенных во Франции, Германии и Голландии Моисей Коган, наряду с выставочной деятельностью, занимался преподаванием. Так, в его мастерской в Дюссельдорфе, между 1910 и 1914 гг. изучал скульптуру и керамику будущий немецкий скульптор Вилл Ламмерт. Среди учеников этого времени (1910) встречается имя Милли Штегера, стиль которого сформировался под сильным влиянием его учителя (HUBERG–FRIEDEL 1999, 358–363).

В период пребывания в Париже, М. Коган способствовал приходу в скульптуру другого немецкого скульптора – Вильгельма Лембрука, с которым подружился и которого ввел в круг французских скульпторов, в мастерские на улице Данциг 2 и в разряд постоянных посетителей Кафе дю Дом. Он знакомит В. Лембрука с К. Брынкуш, О. Роденом и А. Архипенко. Позже, в середине десятилетия (1927–1928 гг.), в мастерской М. Когана стажировался Арно Брекер, который исполнил гипсовый бюст скульптора, находящийся сегодня в Музее европейского ис-

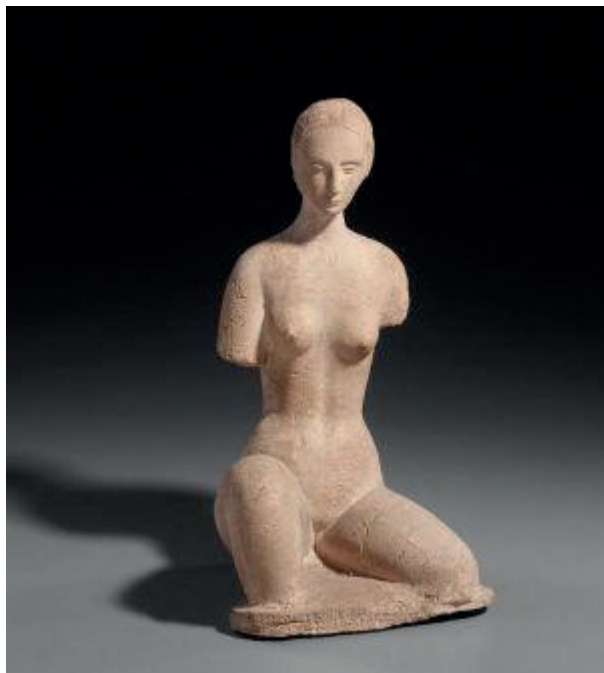

Рис. 8

8. kép

Moissey Koganról kevés képi ábrázolás maradt fenn. Ismerünk néhány fényképet a párizsi és hollandiai időszakból, amelyek közül az egyik a *Das Junge Rheinland* nevű művészegyesület tagjával látható Kölnben, továbbá van még néhány, őt ábrázoló alkotás is, amelyet tanítványai vagy kollegái készítettek. A Breker által készített portrérajz a német művész nőrvénichi emlékmúzeumában, a Museum Arno Brekerben található, az amerikai Max Oppenheimer pedig 1932-ben festette meg Kogan portróját. Utóbbi jelenleg a bécsi Albertina múzeumban található.

кусства в Bodenstein Castle (Schloss Nörvenich) в окрестности Кёльна (GÖTTE et al. 2002, 147). Последователями творчества скульптора стали также его голландские ученики Фритц ван Халл, Ян Хаверманс, Ян Мефот и др. (Koopmans 2003, 16–23).

Сохранилось мало изображений скульптора. Известно несколько фотографий парижского и голландского периодов, на одной из которых он изображен с участниками Ассоциации «Das Junge Rheinland» из Кёльна. А также известен ряд работ, выполненных либо его учениками, либо коллегами. Портретный рисунок работы скульптора А. Брекера хранится в Мемориальном музее «Арно Брекер» в поселке Nörvenich, а другой живописный портрет, написанный американцем Максом Оппенхаймером в 1932 г., находится сегодня в венской галерее Альбертина.

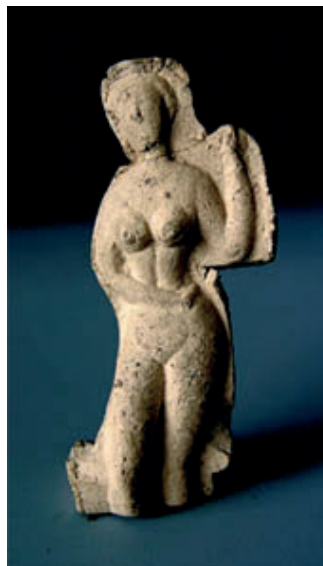

Рис. 9
9. kép

ЛИТЕРАТУРА / IRODALOM

- ALEXA 2007: Alexa, T.: Școala lui Simon Hollósy din Baia Mare. *Gazeta de Maramureș*, Baia Mare, 6. 19.02.2007.
- ARONSON 1963: Aronson, Ch.: *Scènes et visages de Montparnasse*. Paris 1963.
- GÖTTE et al. 2002: Götte, G. – Hartog, A. – Henkel, K. – Shiner, H.: *Moissey Kogan (1879–1943): Bildhauer und Graphiker*. Neuss 2002.
- HENKEL 2002: Henkel, K.: *Moissey Kogan (1879–1943): Sein Leben und sein plastisches Werk*. Düsseldorf 2002.
- HOBERG–FRIEDEL 1999: Hoberg, A. – Friedel, H.: *Der Blaue Reiter und das Neue Bild, 1909–1912*. München–London–New York 1999.
- KATALOG 2008: Gerhart, N. – Grasskamp, W. – Matzner, F. (Hrsg.): *200 Jahre Akademie der bildenden Künste München*. München 2008.
- KOGAN 1937: Moissey Kogan: *An Exhibition of Terracottas*. Brygos Gallery, May 19 – June 1937. London 1937.
- KOOPMANS 2003: Koopmans, Y.: Sculptor without a home. *Jong Holland* 2003:3, 16–23.
- PLĂMĂDEALĂ / Пламадяла 1965: Пламадяла, О.: *А. М. Пламадяла. Жизнь и творчество*. Кишинёв 1965.
- SCHEUR 1934: Scheur, E.: *Moissey Kogan*. Amsterdam 1934.
- SHINER 2003: Shiner, H.: *Artistic Radicalism and Radical Conservatism: Moissey Kogan and his German Patrons, 1903–1928*. London 2003.
- ZANGS–FITSCHEN 2002: Zangs, Ch. – Fitschen, J.: *Moissey Kogan*. Neuss–Bremen 2002.